

Biodiverzitetna in voda

Voda je vir življenja. Na našem planetu neprestano kroži, prenaša snovi in energijo ter pri tem oblikuje pokrajine in ustvarja raznolike življenjske prostore. Preživetje vseh živih bitij na našem planetu je odvisno od vode, saj voda omogoča življenjske procese in je pomemben gradnik živih bitij. Ključnega pomena je, da z vodo ravnamo skrbno in je prekomerno ne onesnažujemo. Pomembno vlogo pri ohranjanju virov pitne vode imajo mokrišča. Mokrišča niso le močvirja, barja, mokrotni travniki, poplavne ravnice in obalne plitvine, ampak so vsa območja, kjer se stalno ali občasno zadržuje voda. V Krajinskem parku Goričko so mokrišča tudi jezera in reke.

Siva čaplja na preži

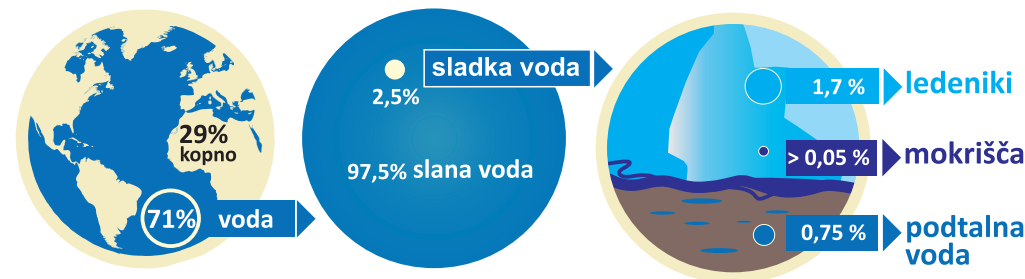
Mokrišča so žarišča biodiverzitetne

Življenjska okolja na območju mokrišč naseljujejo živa bitja, prilagojena na vlažno okolje. Preplet vode in kopnega ustvarja ugodne življenjske pogoje, zato so mokrišča območja z visoko življenjsko pestrostjo-biodiverzitetno. Mokrišča na Goričkem nudijo življenjski prostor številnim redkim in ogroženim vrstam rastlin in živali ter ustvarjajo izjemne in redke življenjske prostore, ki jih varujemo na območju Natura 2000 Goričko. Mednje sodijo vlažni travniki in obrečni gozdovi vrb, jesenov in jelš. Črna štoklja, bičja trstnica, potočni piškurji in veliki studenčar so le nekatere od živalskih vrst, ki so neločljivo povezane z vodami.

- Proces kroženja vode v naravi imenujemo vodni krog. Pomembno vlogo v njem imajo tudi mokrišča.
- Mokrišča delujejo kot veliki naravni zadrževalniki vode, ki napajajo druga vodna telesa, kot so podtalnica, jezera, reke in potoki.
- V mokriščih se voda umiri, trdi delci se usedajo, hranilne snovi pa porabijo vodne rastline. S tem mokrišča delujejo kot naravni prečiščevalci vode.
- Ob obilnih padavinah in poplavih mokrišča vodo zadržijo in omogočajo njeno razlitje, ob sušnih razmerah pa vodo postopoma oddajajo nazaj v okolje in tako blažijo učinek suše.
- Preživljanje prostega časa ob mokriščih je čedalje bolj priljubljeno. So pomembno učno okolje, ki si ga ljudje delimo z drugimi živimi bitji, zato ga je modro ohranjati.

Koliko vode je na Zemlji?

97,5 % vode na modrem planetu je slana voda v oceanih, preostala 2,5 % je sladka voda. Od tega je 1,7 % sladke vode ujete v ledenikih, 0,75 % je podtalne vode. Samo 0,05 % sladke vode se nahaja v obliki površinskih voda in mokrišč.

Ledava je najdaljša reka v Prekmurju. Izoblikovala je največjo dolino na Goričkem in skupaj s potokom Lukaj polni Ledavsko jezero.

Voda svoje poti ne prične v naši pipi in ne konča v našem odtoku. Ostanki barv, zdravil, fitofarmaceutskih sredstev, biološko nerazgradljivih čistil in odpadnih olj se v čistilnih napravah ne odstranijo ali razgradijo. Te snovi prehajajo v vodni krog in ponovno pritečejo iz naše pipe.

Varčujemo z vodnimi viri. Doma varčujemo tako, da med ščetkanjem zob zapiramo vodo, namesto kopeli uporabljamo tuš, za zalivanje vrta in trate uporabljamo zbrano deževnico, namesto polnjenja domačega bazena raje obiščemo kopalnice.

Leta 2019 je vsak Slovenec na dan v povprečju porabil 105 l vode.

Vidro uvrščamo v družino kun. Vitalna populacija vidre je tudi na območju Krajinskega parka Goričko. Več o vidrah na www.lutra.si.

Vidra se med plavanjem ne zmoči. Stik vode s kožo preprečuje izjemno gost kožuh z več kot 50.000 dlakami/cm². Ljudje imamo na glavi okoli 500 las/cm².

Večina vodnih in obvodnih ptic je zelo plašnih. Potrudimo se, da jih po nepotrebem ne vznemirjamo s svojo prisotnostjo in hrupom.

Pri spomladanskem čiščenju brežin potokov, grmovja in dreves ne odstranjujemo v celoti. Obrežna zarast senči vodo in preprečuje njeno segrevanje. V hladnejši vodi se ohrani več kisika za ribe in druge vodne živali.

V potoke, mlake in ribnike ne vnašamo tujerodnih vrst živali in rastlin. Lahko se zgodi, da te v celoti izrinejo domače vrste.

V mlake ne vnašamo rib, saj so te plenilke dvoživk. Dvoživke so pomembne pri biološkem nadzoru škodljivcev, saj pojedjo veliko žuželk.

Na območju Krajinskega parka Goričko živi kar 15 od 19 vrst dvoživk v Sloveniji. Ena od njih je krastača, ki se hrani tudi z invazivnimi rdečimi polži.

V akciji prenašanja dvoživk ob Ledavskem jezeru se v povprečju na leto prenese okoli 10.000 dvoživk.

Pozor, žabe na cesti!

Dvoživke so pomemben del narave. K njihovu ohranjanju lahko prispevamo vsi. Kako?

- V spomladanskem času migracij dvoživke prečkajo ceste v bližini mlak in jezer, kjer jim preti nevarnost povoza. V tem času na teh odsekih prilagodimo hitrost vožnje ali se jim izognemo. Ohranjamo obstoječe mlake ali naredimo nove.
- Pridružimo se prostovoljnim akcijam, kot je akcija **Pozor, žabe na cesti**, in pomagamo pri prenašanju dvoživk od varovalnih mrež do vode in nazaj. V JZ Krajinski park Goričko se lahko akciji pridružite ob Ledavskem jezeru, kjer vsako leto skupaj s prostovoljci rešimo več tisoč dvoživk. Za več informacij nam pišite na e-naslov: nadzornik@goricko.info.

Nagradna besedna mreža

V mreži črk v vodoravni in navpični smeri poiščite spodaj našete besede. Označite jih v mreži. Iz neuporabljenih črk sestavite geslo, ki ga iščemo. Pošljite ga na naslov: Javni zavod Krajinski park Goričko, Grad 191, 9264 Grad ali na e-naslov: tomaz.koltai@goricko.info do 30.6.2021. Med prejetimi pravilnimi odgovori bomo izžrebali tri in jih nagradili.

MLAKA, TRAVNIK, POTOK, ŽABE, ČAPLJICA, TRSTIČJE, VRBA, LEDAVA, JELŠA, VODOMEC, BELOREPEC, RAK, EROZIJA, JEZERO, MLIN, MOKRIŠČE, ALGE, VIDRA, BOBER, GORIČKO, PIŠKUR, IZVIR, PUPEK, MOKOŽ, MAK, URH, LED, RACA

⇄		T	R	S	T	I	Č	J	E	B	I	Č	V
T	V	O	L	D	I	Z	V	I	R	M	I	A	O
R	I	J	E	Z	E	R	O	V	O	P	P	D	
A	D	E	D	U	A	M	G	M	Z	K	I	L	O
V	R	B	A	R	L	O	O	L	I	R	Š	J	M
N	A	R	V	H	G	K	R	A	J	I	K	I	E
I	Z	Ž	A	B	E	O	I	K	A	Š	U	C	C
K	M	L	I	N	I	Ž	Č	A	T	Č	R	A	K
L	E	D	P	O	T	O	K	E	J	E	L	Š	A
P	U	P	E	K	T	B	O	B	E	R	M	A	K
A	B	E	L	O	R	E	P	E	C	R	A	C	A

Goričko je pokrajina z najmanj padavinami v Sloveniji, a je vodnih življenjskih prostorov kljub temu veliko. Neprepustne plasti ilovic in gline na dnu dolin zadržujejo padavinske vode, ki pritečejo iz goriških gričev. Potoki napajajo jezera, ribnike, mlake in močvirja, poplavne gozdove in mokrotne travnike. Največja vodna telesa na Goričkem so jezera, ki so vsa umetnega nastanka. Obdaja jih **trstičje (1)**, **rogozje (2)**, **poplavni gozd (3)** in mokrotni travniki. Na velikih drevesih ob jezerih lahko vidimo posedati **belorepca (4)**, ki preži za racami. Tik nad vodno gladino jezer in mlak se spreletavajo številni kačji pastirji. Nekateri kačji pastirji pa raje živijo ob senčnih gozdnih potokih. Eden takšnih je največji evropski kačji pastir, **veliki studenčar (5)**.

Z nekaj sreče lahko ob večjih potokih in jezerih opazimo **vodomca (6)**.

Majhno ptico kovinsko modre barve z dolgim kljunom najpogosteje opazimo med posedanjem na vejah ob vodi ali med hitrim letom nad vodno gladino. Vodomec je izjemen lovec, ki plen lovi s preže. Ko v vodi opazi manjšo ribo, se hitro požene v vodo in se skupaj z ulovljenim plenom takoj vrne nazaj na vejo. Gnezdi v rovu, katerega si izkoplje v strmih peščenih stenah ob vodotokih.

Vodam na Goričkem kraljuje **vidra (7)**. Domuje ob rekah, potokih in jezerih.

V vodi je izjemno hitra in spretna. Telo je hidrodinamične oblike, pri plavanju ji pomaga plavalna kožica na tačkah, močan rep pa uporablja kot krmilo in veslo. Prehranjuje se z ribami, v toplejšem delu leta pa tudi z dvoživkami in potočnimi raki. To jo postavlja na vrh prehranjevalne verige v naših vodnih ekosistemih. Vidre so teritorialne in samotarske živali.

Čapljica (8) je najmanjša evropska predstavica čapelj, saj zraste le do 35 cm. Zadržuje se v trstičjih in močvirjih ob jezerih, kjer lovi vodne žuželke ter manjše dvoživke in ribe. Čapljica je zelo plašna ptica, ki jo zaradi varovalne barve in spretnega skrivanja težko opazimo. Ob zaznani nevarnosti iztegne glavo navzgor in s tem posnema izgled trstičja. Svojo prisotnost naznanja z oglašanjem, ki v času gnezdenja spominja na globoko lajanje. Čapljica je selivka na dolge razdalje in prezimuje v podsaharski Afriki.

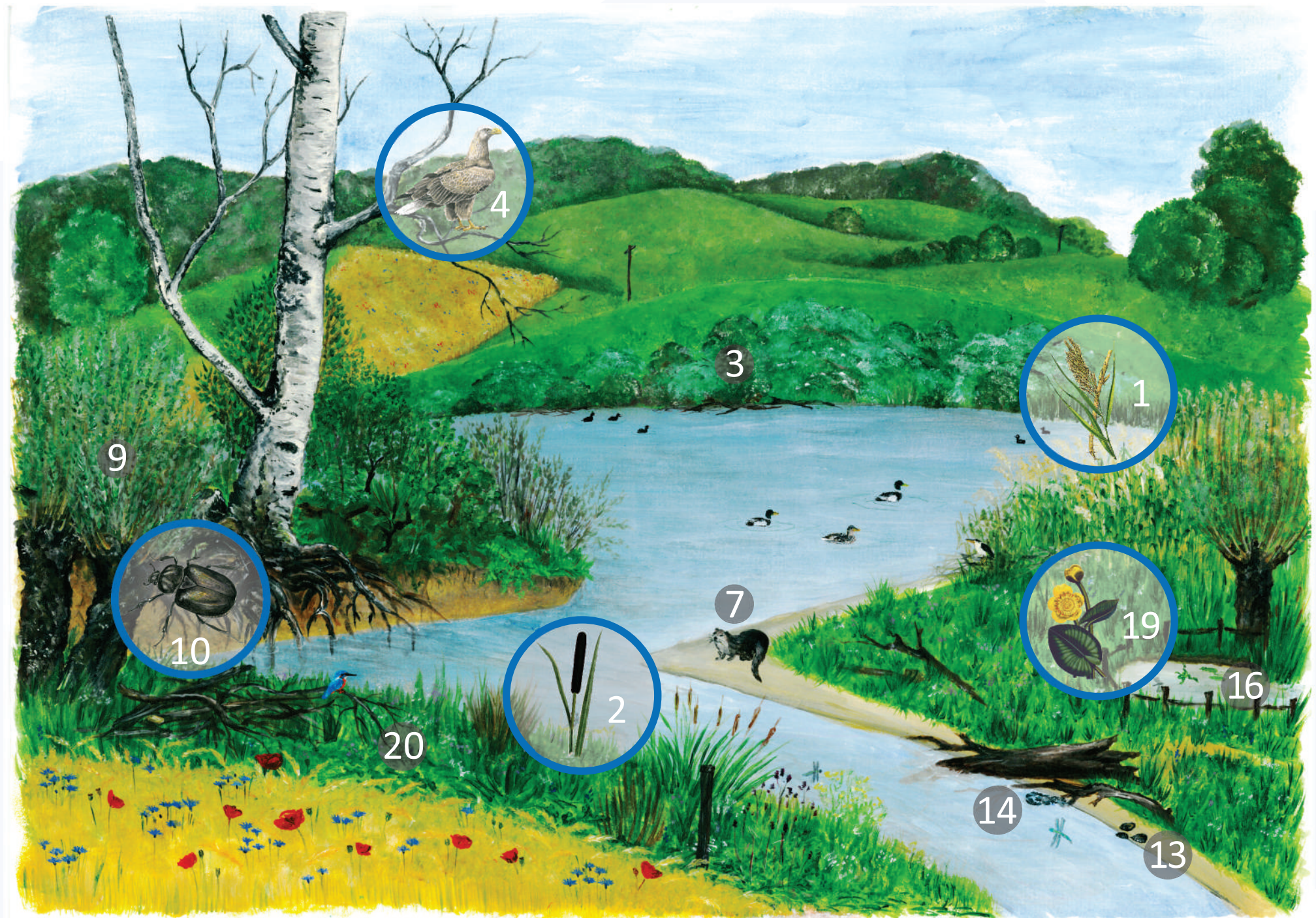
Mokrotne travnike na Goričkem zaznamujejo **glavate vrbe (9)**. Najizrazitejše so v Ledavski dolini. Zaradi vsakoletnega obrezovanja mladih vej te vrbe odebelijo svoje deblo. Zaradi opuščanja vsakoletnega obrezovanja stare glavate vrbe z velikimi vejami propadajo. Z vsakim drevesom izgine dragoceni življenjski prostor številnih vrst, spreminja pa se tudi značilni videz kulturne krajine.

Hrošč puščavnik (10) lahko celotno življenje preživi le v enem drevesu, saj se ličinke prehranjujejo z odmrlim lesom v duplih glavatih vrb, odrasli hrošči pa so slabi letalci.

Podnebne spremembe in voda

Podnebne spremembe vplivajo na vodni krog in povečujejo nevarnost pojavljanja močnih nalivov in suš. Zakaj?

- Višje temperature povzročajo večje izhlapevanje vode v ozračje.
- Toplejši zrak lahko sprejme več vlage, zato so nevihte z obilnejšimi padavinami pogostejše.
- Močnejši nalivi povzročajo poplave. Voda hitro odteče, ob tem pa rodovitno prst spirajo v jarke, potoke in reke.
- Hitro odtekanje vode in visoke temperature povečujejo verjetnost suše.

Raca mlakarica (11) živi na večini potokov in stoječih voda v Sloveniji, tudi v številnih mestnih parkih. Prehranjuje se z vodnim rastlinjem in manjšimi žuželkami za katerimi stika pod vodno gladino. Splošna značilnost rac je spolna dvoičnost, saj se samci v času parjenja odenejo v pisano svatovsko perje.

V goriških vodah živi več vrst rib. Med njimi tudi **pezdirk (12)**, majhna riba, ki za svoje razmnoževanje potrebuje školjko, **potočnega škržka (13)**. Samica pezdirka s posebnim organom v školjko odloži ikrice, samec pa v neposredno bližino školjke izbrizga semensko tekočino. To školjka posrka skupaj z vodo in v notranjosti školjke pride do oploditve. Mlade ribice prve tedne preživijo v varnem zavetju školjke.

Posebnost goriških potokov je **rak jelševac (14)**. Jelševac živi v počasi tekočih vodotokih z bogato obvodno zarastjo. Pogosto se skriva pod kamni ali med koreninami **črnih jelš (15)**. V strugah vodotokov si izkopa rove - račine, v katerih se skriva podnevi. Poleg onesnaženja voda ga ogroža tudi invazivna tujerodna vrsta raka, signalni rak, ki prenaša glivično bolezen račjo kugo.

Večje stoječe vode na Goričkem dopolnjujejo številne **mlake (16)**. Mlake so Goričanci izkopalji za zagotavljanje vode za napajanje domačih živali in gašenje požarov. V teh mlakah ni rib, ki plenijo paglavce, zato so pomemben življenjski prostor dvoživk, kot sta **veliki pupek (17)** in **zelena rega (18)**. V vodah z blatnim dnom raste **rumeni blatnik (19)**, vodna rastlina s plavajočimi listi in z rumenimi cvetovi.

Varovalni pasovi ob potokih in rekah (20) so namenjeni varstvu voda pred onesnaževanjem s hranili, ki se spirajo iz kmetijskih površin. Dobra kmetijska praksa nalaga neprestano ohranjanje zelene odeje na njivah in zeleni pas ob vodotokih. Prepoveduje tudi vnos gnojil in fitofarmaceutskih sredstev na kmetijskih površinah v pasu ob vodotokih. Ker so kmetijske površine ob vodotokih manj intenzivno obdelane, na njih uspevajo drugod redki njivski pleveli, kot so poljski mak, plavica in njivski kokalj.